

Наставно-научном већу
Филозофског факултета у Београду

Изабрани у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације **„Однос према Холокаусту у Југославији 1945–1991“** кандидата **Давора Д. Стипића**, подносимо Већу и надлежним телима Универзитета у Београду следећи извештај:

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Давор Д. Стипић рођен је 21. септембра 1989. године у Ужицу. Школовање је започео у родном граду где је завршио основну школу и гимназију. Основне студије историје уписао је на Филозофском факултету у Београду 2008. године, а дипломирао је 2013. године (просек 9, 52), са радом на тему *Слика чехословачког друштва у филмовима Милоша Формана*. Током основних студија, учествовао је у изради изложбе *Јунаштвом у славу: српски војник у Првом балканском рату*, као и на студентским радионицама *Сећање на Мају: прилог проучавању сећања на детињство у југословенском социјализму* одржаним у Београду и Загребу. Одмах након дипломирања, на матичном факултету је 2013. године уписао мастер студије, које је завршио 2014. године (просек 9,83), одбравивши мастер рад на тему *Сукоб са Информбироом у југословенској кинематографији*.

Докторске студије историје на Филозофском факултету започео је 2015. године, а као носилац стипендије Министарства просвете, науке и технолошког развоја, од априла 2015. године је био ангажован на пројекту Министарства *Традиција и трансформација-*

историјско наслеђе и национални идентитети у Србији у 20. веку, у Институту за новију историје Србије у Београду. У статусу стипендисте био је до 1. маја 2018. године, када је у истом институту примљен у радни однос, прво у звању истраживача приправника, а потом, од септембра исте године, у звању истраживача сарадника. Основно поље његовог научног интересовања су историја Јевреја на простору Југославије, Холокауст и култура сећања. У току докторских студија имао је просечну оцену 10, а у фебруару 2017. године, пред стручном комисијом у саставу: проф. др Дубравка Стојановић, проф. др Милан Ристовић, др Олга Манојловић Пинтар и менторка проф. др Радина Вучетић, одбранио је предлог докторске дисертације под називом *Однос према Холокаусту у Југославији (1945-1991)*.

У току летњег семестра 2017. године, као стипендиста у оквиру студијско-истраживачког програма Еразмус +, боравио је на Хумболт универзитету у Берлину. За време докторских студија учествовао је и на бројним научним конференцијама и докторским радионицама од којих су најзначајније: *Creating Memories in Early Modern and Modern Art and Literature* (Београд, 2017), *Appropriation of Jewish Property in Yugoslavia 1941-1945* (Минхен, 2017), *Холокауст и масовни злочини на Балкану у току Другог светског рата* (Београд, 2016), *80 година од избијања Другог светског рата и страдања града Крагујевца: нови помаци или ревизија историје* (Крагујевац, 2021), *Југословенски социјализам: сличности и посебности* (Пула, 2016), *War or Peace* (Берлин, 2018).

Давор Стипић је и аутор неколико научних радова, од којих су најзапаженији: „Wastelands of Historical Revisionism: Remembering the Holocaust in Last Years of Yugoslav Socialism 1988-1991”, *Limes Plus*, br. 2-3 (2018); „Антисовјетска филмска пропаганда у Југославији 1948-1952”, *Токови историје*, бр. 1, (2018); „Конкурс за подизање споменика јеврејским борцима и жртвама фашизма на сефардском гробљу у Београду 1951.-1952. године”, *Наслеђе*, бр. 21 (2020); „Друштвена перцепција Дневника Ане Франк у југословенском социјализму”, *Годишњак за друштвену историју*, св. 3 (2021); „У борби против заборава: јеврејска заједница у Југославији и очување сећања на Холокауст 1945-1955”, *Годишњак за друштвену историју*, св. 2 (2016).

Говори енглески и немачки и служи се италијанским језиком.

Завршена докторска дисертација под насловом „Однос према Холокаусту у Југославији 1945–1991“ има 403 стране, у оквиру којих се, као прилог, налазе и илустрације (стр. 376-403). Текст дисертације подељен је на Предговор, Увод, четири поглавља, и Закључак, уз списак извора и литературе на крају.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања докторске дисертације Давора Стипића је анализа друштвеног, културолошког и политичког односа према Холокаусту у Југославији 1945-1991. године и култура сећања на страдање Јевреја у Другом светском рату. За хронолошки оквир изабран је период постојања „друге Југославије“, да би се пратили процес формирања колективног и индивидуалног сећања на Холокауст на читавом југословенском простору, и промене у култури сећања до којих је долазило током читавог социјалистичког периода. Изабрани хронолошки оквир омогућио је кандидату да сагледа различите начине конструисања сећања на Холокауст – од стране саме јеврејске заједнице, као и од државе и друштвених организација, и да уочава промене до којих је долазило у односу према Холокаусту и према Другом светском рату у различитим фазама. Фокус истраживања колеге Стипића био је усмерен на различите појавне облике памћења, односно на различите аспекте колективне свести о страдању Јевреја током Другог светског рата у Југославији.

Главни циљ докторске тезе Давора Стипића је да на основу разноврсних извора и литературе прикаже и објасни како се конструисало, а потом и мењало сећање на геноцид над Јеврејима почињен у Другом светском рату; да означи главне носиоце, креаторе и чуваре сећања; да анализира однос између друштвених и политичких процеса и перцепције Холокауста, односно да истакне улогу државе у процесу конструкције сећања на Холокауст. Ову проблематику колега Стипић је анализирао кроз различите сегменте друштвеног, уметничког и политичког живота (подизање споменика и меморијала, музејске поставке, књижевност, филм, телевизију, образовни систем, лична сећања), како би се предмет проучавања сагледао на што широј тематској основи. Анализирајући конструкцију, а потом и промене у култури сећања на Холокауст, Давор Стипић није

посматрао југословенски случај изоловано, него је кроз анализу односа према Холокаусту позиционирао Југославију унутар глобалне културе сећања на страдање Јевреја у Другом светском рату.

Да би одговорио на сва постављена питања, Стипић је користио теоријске моделе и методологије из различитих области (историја, социологија, психологија, антропологија, култура сећања), захваљујући чему је успео да дефинише главне појмове у истраживању и издвоји теоријске концепте, који су му омогућили да из више углова сагледава феномене који се односе на културу сећања на Холокауст у Југославији, али и на глобалном нивоу. Од посебног значаја за овај рад била је литература везана за културу сећања – за глобалне тенденције меморијализације Холокауста, и за културу сећања на Други светски рат у Југославији. На тај начин, користећи мултидисциплинаран приступ, Давор Стипић је дао нова тумачења улоге државе у обликовању односа према Холокаусту и креирању колективног памћења, али и улоге јеврејске заједнице у очувању сећања на страдање и страдалнике.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Давор Стипић је, користећи релевантну теоријску и методолошку литературу, уз анализу архивске грађе и периодике, поставио више хипотеза, од којих су најважније да је сећање на Холокауст било уклопљено у доминантне наративе о НОБ-у и братству и јединству и да је због тога у Југославији Холокауст споро препознаван као аутентичан феномен, а јеврејско страдање се дуго није посматрало одвојено од страдања осталог становништва, те да се због тога југословенска култура сећања разликовала од културе сећања на Холокауст и на Истоку и на Западу, иако се меморијализација места сећања у великој мери временски подударала са сличним процесима у остатку Европе. Поред ових, значајна је била и Стипићева хипотеза да је примат јеврејске заједнице у конструисању сећања на Холокауст био видљив на почетку анализираног периода, а да је временом све више расла улога државе и друштвених организација у меморијализацији Холокауста у СФРЈ.

Сматрамо да је кандидат својом докторском тезом доказао да су хипотезе од којих је пошао у истраживању биле добро и прецизно дефинисане, те да су истраживањима и његовим анализама све добиле потврду.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска теза Давора Стипића почиње Предговором (стр. 1-12) у коме је кандидат објаснио значај истраживања теме, образложио хронолошки оквир истраживања и дефинисао основне појмове којима се бави (Холокауст, култура сећања, места сећања). У предговору је дао и теоријски и методолошки оквир истраживања, уз осврт на изворе и литературу. Од посебног значаја је количина и разноврсност коришћених извора, јер је колега Стипић користио доступну архивску грађу из Архива Југославије, Архива Јеврејског историјског музеја, Историјског архива Београда, Архива Спомен-подручја Јасеновац, уз многобројну периодику и мемоарску грађу.

У Уводу (стр. 13-77), колега Стипић је указао на теоријске основе свог рада, и дао кратак преглед теорије и историје културе сећања, уз осврт на најзначајније ауторе који су се бавили овом темом. У уводу је обрадио и феномен и праксе Холокауста, и дао општи историјски преглед формирања сећања на Холокауст у Сједињеним Америчким Државама и Европи, и указао на промене у перцепцији Холокауста кроз време, што му је омогућило да истраживања о односу према Холокаусту у Југославији стави у шири контекст.

Након Увода, рад је подељен на четири поглавља. Прво поглавље, „Места и лица сећања“ (стр. 38-111), подељено је на два потпоглавља, у којима се колега Стипић бавио меморијализацијом места сећања, и анализом претварања места траума и страдања у места колективног сећања. У потпоглављу „Места сећања и заборав“, Стипић се бавио местима сећања у простору (физичке локације логора и стратишта) и времену (годишњице, комеморације), указујући на најважније просторне и временске тачке за формирање личног и колективног сећања на Холокауст, и на њихов симболички значај. У потпоглављу „Креатори и чувари прошлости“, Стипић се бавио (пре)носиоцима сећања, и начинима на које су државни органи и друштвене организације (КПЈ/СКЈ, СУБНОР, ССРНЈ), јеврејске заједнице и појединци допринели стварању колективне свести о геноциду над Јеврејима.

Друго поглавље, „Споменици и меморијализација жртава Холокауста у Југославији“ (стр. 112-182), такође је подељено на два потпоглавља, у којима је Стипић анализирао културу сећања на Холокауст кроз подизање споменика и меморијала посвећеним страдању Јевреја за време Другог светског рата, и кроз различите комеморативне свечаности/симболичке ритуале, који су био део конструисања

колективног сећања на Холокауст. У првом потпоглављу бавио се улогом јеврејске заједнице у подизању споменика жртвама Холокауста, с посебним освртом на меморијале Богдана Богдановића, док је у другом анализирао улогу државе, партије и друштвених организација у меморијализацији Холокауста. Посебну пажњу посветио је месту које је заузимао Холокауст у односу на раније формирану слику страдања у Другом светском рату.

Треће поглавље, „Холокауст у југословенској уметности“ (стр. 183-272) садржи три потпоглавља, у којима је Стипић анализирао како су логори, прогон и страдање Јевреја приказани у југословенској уметности – у кинематографији и на телевизији, у књижевности, и у вајарству. У овом поглављу, Давор Стипић је посебну пажњу посветио томе како су се кроз уметност, код обичних људи, обликовале представе о Холокаусту, и како је Холокауст временом постајао све важнија тема на југословенској културној сцени.

У последњем, четвртом поглављу, „Холокауст и југословенска јавност“ (стр. 273-332), Давор Стипић је кроз четири потпоглавља анализирао како се градио однос према Холокаусту у југословенској јавности кроз музејске поставке, образовни систем и сећања преживелих, и на који начин је тема страдања Јевреја у Другом светском рату била присутна у свакодневном животу у Југославији. Анализирајући музејске поставке и уџбенике, Стипић је показао колико дуго је Холокауст био само део ширег наратива о Револуцији и НОБ-у, те да су геноцид, концентрациони логори и Холокауст сагледавани првенствено из перспективе револуционарне борбе. Поглавље је завршио студијом случаја о перцепцији *Дневника Ане Франк* у југословенској јавности. С бзиром да је у питању дело које је, на глобалном плану, највише допринело ширењу свести о Холокаусту, Давор Стипић је кроз анализу рецепције и присуства овог дела у Југославији, успешно позиционирао југословенски случај у односу на остатак света, и уочио висок степен емпатије становника Југославије према јеврејској девојчици, невиној жртви фашизма.

Као прилог дисертацији, Давор Стипић је направио избор 55 фотографија и илустрација, везаних за споменике и меморијале као места сећања на Холокауст у Југославији. На крају рада, Стипић је дао закључак, уз списак извора и литературе.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Захваљујући избору теме, коришћењу разноврсних извора, литературе и савремених теоријских дискурса, уз добро постављене хипотезе, анализе и закључке, Давор Стипић је написао научно утемељену докторску дисертацију, која представља важан допринос изучавању културе сећања, али и изучавању односа према Холокаусту и Другом светском рату у Југославији. Поред тога, дисертација колеге Стипића употпуњује досадашња истраживања о утицају културе сећања на креирање идентитета у оквиру јеврејске заједнице. Својим анализама и закључцима, Давор Стипић је дао прилог и историји билатералних односа Југославије и Израела из сасвим нове перспективе, али и историји односа према верским заједницама у СФРЈ. Поред тога, захваљујући озбиљном методолошком и теоријском приступу, дисертација Давора Стипића даје значајан допринос даљем развоју студија културе сећања и студија Холокауста у српској историографији.

6. Закључак

Упознавши се са текстом докторске дисертације Давора Д. Стипића, Комисија је закључила да је дисертација урађена у складу са одобреном пријавом теме. Кренувши од прецизно формулисаних хипотеза, уз опсежно архивско истраживање и уз коришћење релевантне литературе, кандидат Стипић је урадио зрео и теоријски и методолошки утемељен научни рад, који представља значајан допринос студијама Холокауста и културе сећања и на локалном, и на глобалном нивоу. Начин на који је приступио теми, мултидисциплинаран приступ, језик и стил којим је писао, уз резултате које је добио, чине његову дисертацију оригиналним и самосталним научним делом, које представља значајан допринос науци, и које ће употпунити празнине у српској историографији, али и у глобалној историји Холокауста и проучавања културе сећања. На основу приложених материјала и документације, Комисија је заузела став да се ради о важној теми, која ће у значајној мери проширити досадашња знања, и која ће бити од великој значаја и за научну, али и ширу заједницу у суочавању са прошлошћу. На основу свега наведеног, Комисија даје позитивну оцену докторске дисертације Давора Стипића **„Однос према**

Холокаусту у Југославији 1945–1991“ и констатује да су се стекли сви услови за њену усмену одбрану.

У Београду, 19. јануара 2022.

Комисија:

Проф. др Милан Ристовић
Редовни професор
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

др Милан Кољанин
Виши научни сарадник у пензији
Институт за савремену историју

др Олга Манојловић-Пинтар
Виша научна сарадница
Институт за новију историју Србије

Проф. др Радина Вучетић
Ванредна професорка
Филозофски факултет
Универзитет у Београду
(менторка)